

POHJANMAAN KÄRÄJÄOIKEUS

Eduskunnan lakivaliokunnalle

ASIA: Lausunto liittyen hallituksen esitykseen 133/2021 koskien suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa

LAUSUNTO:

Pohjanmaan käräjäoikeus kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Olemme viimeisen alioikeusuudistuksen jälkeen yksi maan keskisuurista käräjäoikeuksista ja meille on keskitetty insolvenssiasiat ja summaariset velkomusasiat laajalta alueelta. Olemme myös vahvasti kaksikielinen yksikkö. Tästä lähtökohdasta voimme edustaa koko käräjäoikeuskenttää.

Olemme jo mietintövaiheessa antaneet varsin kriittisen lausunnon asiassa ja tässä tulemme pitkälle toistamaan sen sisältöä. Keskitymme uudistuksen vaikutuksiin nimenomaan käräjäoikeuden toimintaan ja nostamme esille muutaman keskeisen huolenaiheen.

YLEISTÄ

Uudistus on tervetullut ja sen perusidea on kannatettava. Kuultaville henkilöille on turhauttavaa tulla kuulluksi samassa asiassa useamman kerran ja uudesta kuulemisesta ei ole kustannuksia vastaavaa hyötyä. Vielä parempaan tulokseen päästäisiin, jos rikosasioissa jo esitutkintakertomus videoitaisiin poliisin toimesta. Nyt näyttää siltä, että käräjäoikeustasolle kasaantuu koko vastuu uudistuksesta sekä poliisin/syyttäjän että hovioikeuden suunnalta, kun huonosti selvitetty rikosasia tulee jäsentymättömänä käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Riita-asioissahan valmistelu hoidetaan tuomioistuinvetoisesti yhdessä avustajien kanssa.

YKSITYISKOHTAISTA

1. Kustannuspaineet

Muutos tulee väistämättä aiheuttamaan lisätyötä käräjäoikeuksissa. Tekniikan asentaminen ja sen vuosittainen ylläpito syövät huomattavasti resursseja ja näiden kustannusten lisäksi pitää varautua myös henkilöstöresurssien lisätarpeisiin. Suomen alioikeustoiminta pyörii, kuten valiokunta hyvin tietää, erittäin niukalla budjetilla. Tästä syystä on mahdotonta ajatella, että tätä uudistusta olisi mahdollista toteuttaa ilman lisäystä henkilöstömenoihin. Yleisten tuomioistuinten lainkäyttötoiminnan painopisteen siirtymisestä alioikeustasolle on jo pitkään puhuttu ja tämä onkin työmäärän osalta monelta osin toteutunut, vaan ei resurssien. Jotta nyt ehdotettu muutos, joka sinänsä on kokonaisuuden kannalta järkevä,

ylipäänsä vastaisi tarkoituksiaan, olisi rehellistä hyväksyä ajatus, että siihen on myös panostettava euroissa. Tämä edellytys koskee erityisesti sisäänajovaihetta. Tämä on opittu monen muun teknisen uudistuksen kautta. Kuten hallituksen esityksestä ilmenee, on tässä uudistuksessa myös kysymys kustannusten vähentämisprojektista, mutta todellisuudessa se lisäisi käräjäoikeuskustannuksia huomattavasti, mikäli käräjäoikeuksille myönnettäisiin uudistuksen toteuttamisen edellyttämät henkilöstövoimavarat.

2. Jäsennelty käsittely (OK 5:17, 6:2a, 17:48, ROL 6:5, 7:11 jne.)

Ehdotetuissa säännöksissä on mainintaa jäsennelystä käsittelystä alioikeusprosessin kaikissa vaiheissa. Valmistelu, pääkäsittely ja pöytäkirjaaminen on tapahduttava tavalla, joka varmistaa näytön jäsennellyn vastaanottamisen. Terminologian täsmällisempi sisältö ilmenee perusteluista. Suurimman kompastuskiven muodostaa sana ”indeksointi”, jonka kautta avautuu monenlaisia jännitteitä oikeusasteiden välillä. Jos tätä edellytystä tulkittaisiin laveasti, aiheutuisi tästä hyvinkin paljon lisätyötä käräjäoikeudelle, myös tuomareille.

Käsityksemme mukaan on vaarana, että hovioikeudet ryhtyisivät omien tarpeittensa perusteella ohjaamaan käräjäoikeuksien prosessijohtoa antamalla kovin tarkkoja ohjeita indeksoinnista ja siitä, miten kuuleminen tulisi käräjäoikeuksissa toteuttaa. Tämä olisi tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta ongelmallista. Monesti onkin niin, että käräjäoikeuskäsittelyssä on järkevämpää kuulla ihmisiä kokonaisvaltaisemmin, eikä pilkkoa kertomusta osiin, eri teemoihin liittyen.

Kuultavia ei myöskään pidä marssittaa ulos salista ja sisälle takaisin teemojen mukaan. Hovioikeudessa menettely on erilainen, kun siinä tarkastellaan jo kertaalleen käsiteltyä asiaa, jolloin on paremmat edellytykset poimia muutoksenhakumenettelyssä relevantit asiat erikseen esille. Johtopäätöksenä on, että tiukka indeksointi soveltuu korkeintaan isoihin juttuihin, joissa myös valmistelutunteja on tarpeen. Nähtäväksi jää, jakautuuko käräjätuomarikunta kahteen leiriin – ne jotka, tarvitsevat hovioikeuksien suosiota tulevia viranhakujia varten ja ne, jotka jo ovat korkeamman palkkaluokan vakivirassa.

Tarkkoja kriteereitä indeksointivelvoitteelle ei ole helppoa säätää. Sen vuoksi jättäisimme indeksoinnin kokonaisuudessaan hovioikeuden tehtäväksi. Käräjäoikeuksien työn laadun ja sen hyödyntämisen kannalta on järkevämpää keskittyä hyvään kuulemistilanteeseen ja videoinnin tason varmistamiseen, kuin kuulemisen indeksointiin, josta ei mielestämme syntyisi parempaa alioikeuskäsittelyä, koska työ tehtäisiin vain hovioikeuden tarpeita silmällä pitäen. Indeksointivaatimuksella olisi myös huomattava alioikeuskäsittelyä hidastava vaikutus.

Hovioikeuden ilmeinen tarve päästä indeksoinnin kautta tehokkaasti käsiksi tallennettuun näyttöön täyttyisi parhaiten avustajien suorittamalla indeksoinnilla valitusprosessin yhteydessä. He tietävät tasan tarkkaan, mihin haluavat vedota. Huomioitavaa on myös, ettei rikosasioissa ole preklusiota, joten todistelun karsiminen voi olla hankalaa tai käydä tyhjäksi, jos todistelua voi kuitenkin tarjota uudestaan hovioikeudessa.

Mahdollisuus tehdä tarpeellisilta osin kirjallinen toisinto (litterointi) suullisesta kertomuksesta on edelleen jätetty tuomioistuimen harkittavaksi, jos tuomioistuin katsoo sen edistävän asian käsittelyä. Toisintojen kirjoittaminen tapahtuisi hovioikeudessa ja se voisi uudistuksen yhteydessä helpottaa asian käsittelyä tilanteissa, joissa indeksointi ei olekaan käräjäoikeudessa toiminut hovioikeuden toivomalla tavalla. (OK 22 luku 9 §).

3. Poikkeuksia videointivelvollisuudesta (OK 22:6/2 ja 17:53)

Muutos nostaa riman tallenteen tekemiselle huomattavan korkealle. Aikaisemmin nauhoitus voitiin jättää tekemättä, jos se oli ilmeisen tarpeetonta. Nyt esitetään velvollisuutta videoida aina, jos se on mahdollista. Tämä on sopusoinnussa uudistuksen päätarkoituksen kanssa. Olemme aikaisemmin maininneet maa-oikeusasiat asiaryhmänä, johon velvollisuus ei sovi, kun istunnot yleensä pidetään tiloissa, joissa ei ole videointimahdollisuutta. Näiden tilojen (kunnantalot ym.) osalta videointi lienee mahdoton toteuttaa. Anonyymien todistajien kuulemisesta ehdotetaan omaa pykälää ja tämä poikkeus edellyttää, että videoimatta jättäminen on todistajan henkilöllisyyden salaamiseksi välttämätöntä. Poikkeusta absoluuttisesta videointivelvollisuudesta ei tehdä myöskään näkösuojan takana taikka muualla kuin istunnossa olevien kuultavien kertomusten tallentamisen yhteydessä. Kysymys kuuluu: Mitä näissä tilanteissa kuvassa näkyy?

4. Pääkäsittelyn aloittamisaika vangitun asioissa (ROL 5:13)

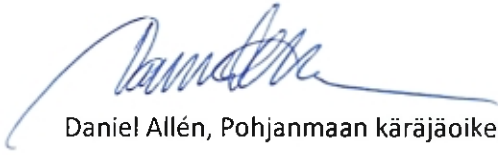
Voimassa olevan lain mukaan pääkäsittely on pidettävä kahden viikon sisällä asian vireille tulosta, jos vastaajana on vangittu, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä. Nyt ehdotetaan tähän muutosta siten, että määräaika olisi kolme viikkoa, jos asiassa toimitetaan suullinen valmistelu. Määräaika on mielestämme liian lyhyt. Sen pitäisi olla vähintään 4 viikkoa. Valmisteluistunto toteutetaan vain isoimmissa rikosasioissa ja näiden rikosasioiden jäsenelty käsittely edellyttääkin perusteellista valmistelua ja myös asianomistajien kuulemista ennen valmisteluistuntoa. Kun otetaan huomioon tämän kaltaisten rikosasioiden kokonaiskäsittelyaika, on mielestämme epätarkoituksenmukaista pitää kiinni hyvin lyhyestä määräajasta. Myös vastaajan oikeusturva puhuu ~~sis-~~pidennyksen puolesta. Määräaikapidennyksen kytkeminen kuva- ja äänitallenteisiin liittyvään uudistukseen jää ehdotuksessa tarkemmin perustelematta, mutta tarkoituksena lienee lisätä valmisteluistuntojen käyttöä, mistä todennäköisesti seuraisi asian nopeampi käsittely kokonaisuudessaan.

5. Kuva- ja äänitallenteiden katsominen käräjäoikeudessa (L turvatarkastuksista 5 §)

Emme voi yhtyä ehdotukseen siltä osin, kun yleisölle tarjotaan mahdollisuutta päästä tutustumaan tallenteisiin. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteet eivät välttämättä edellytä tällaista oikeutta. Epäselvää on myös, kuka viime kädessä vastaisi siitä harkinnasta, onko perusteltu aihe epäillä, että henkilö tallentaisi oikeudettomasti kuvaa tallenteesta. Käräjäoikeuksilla on hyvin erilaiset mahdollisuudet tarjota tällaista tilaisuutta, jo yksistään riittämättömien tilojen ja turvapalvelujen vuoksi. Yleisön oikeus tutustua oikeudenkäynnissä vastaanotettuun henkilötodisteluun voisi hyvin rajoittua tallenteen kuulemiseen ilman kuvaa. Tätä kautta ei-asiallisten tahojen kiinnostus asiasta laimenisi ja turvatarkastajat saisivat keskittyä oikeudenkäyntien turvallisuuden varmistamiseen. Avustajien oikeutta jälkikäteen tutustua kuva- ja äänitallenteisiin ei tietenkään ole syytä rajoittaa.

Uudistukseen liittyy paljon hyvää, kuten esimerkiksi videotallenteiden hyödyntäminen tilanteissa, joissa juttu on palautettu uudelleen käsiteltäväksi ja tilanteissa, joissa henkilöitä on kuultu pääkäsittelyn ulkopuolella. Myös tilanteissa, joissa kaikkia vastaajia ei ole saatu yhtä aikaa paikalle, voidaan entistä useammin ottaa vastaan henkilötodistelua, ja välttää, pääkäsittelyn lykkääminen kaikilta osin. Uudistus on toimeenpantava näitä hyviä asioita edistäen. Siitä on karsittava kaikki tarpeeton painolasti, johon ei ole varaa eikä aikaa.

Vaasassa, 13.10.2021

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Daniel Allén', with a long horizontal flourish extending to the right.

Daniel Allén, Pohjanmaan kärjäoikeuden laamanni